

Abiotická technika informační

Dnešní společnost bývá někdy označována za technotronní, informační, jako společnost sítí. Také proto si ontická zvláštnost informační techniky zaslouží samostatnou pozornost. Jde totiž o techniku, která by mohla duchovní kulturu svým vlivem proměnit podobně nečekaně, jako kdysi mechanická technika proměnila kulturu materiální. Dlouhé období přímé lidské spolupráce s transparentní abiotickou technikou, v němž nástroje a stroje jakoby doplňovaly produktivní schopnosti lidí, nám ovšem o možné spolupráci informačních technologií s biotickými procesy neviditelné duševní aktivity lidí mnoho nepoví.¹

Jestliže klasická abiotická produktivní technika – *nástroj, stroj, automat* – postupně rozšiřovala a nakonec nahradila práci lidských rukou, a to do té míry, že člověk musel v řadě odvětví odejít z pracovního cyklu, pak dnešní informační technika (IT) lidskou duševní aktivitu tak snadno *ani nerozšiřuje a neprohlubuje, ani nenahrazuje*. Tuto konzervativní, v organismu ukrytou a s přirozeným světem geneticky sladěnou aktivitu může technický pokrok dokonce omezovat: snadnost smyslového přístupu dětí k novým informacím na internetu nepodporuje rozvoj jejich úsilí o hlubší poznávání a přemyšlení.²

Zdá se, že jen ve spojení s fyzickou aktivitou člověka či s klasickou technikou může IT působit na vnější svět. Lidská duševní aktivita, která fyzickou aktivitu člověka provází a usměrňuje, byla však přizpůsobena nejen přirozenému světu, ale také somatické struktuře lidského organismu, jeho nespécifické výbavě. Stálost struktury lidské těla byla tedy v evoluci doplněna stálostí struktury lidské psychiky. I když kognitivní obsah lidské psychiky byl kdysi formován hlavně faktory přirozeného vnějšího prostředí, dnes tento obsah stále více závisí na charakteru a proměnách kulturního systému.³

Chápeme-li techniku jako zpravidla *zpředmětněný způsob (postup) jak využívat původně přírodní systémy, struktury a síly pro lidské kulturní účely*, také z tohoto schématu informační technika vybočuje.⁴ Opouští totiž linii přímého fyzického střetávání antropotechnického

---

¹ Domníváme se, že rozlišení dvou linií technického vývoje (techniky biotické a abiotické) nepřímo vnáší nové světlo i do interpretace abiotické techniky informační.

² K této problematice uvádí spolehlivé výzkumy kniha: Spitzer, M. *Digitální demence*. Brno: Host 2014

³ Konrád Lorenz v souvislosti s analýzou animálního chování dokonce připomíná, že vrozené vzorce tohoto chování jsou přibližně tak stabilní jako příslušné morfologické znaky zvířete. Srovnej Lorenz, K. *Základy etologie*. Praha: Academia 1993.

⁴ Je svůdné to nerespektovat a podle modelu fungování techniky produktivní považovat informační techniku za extenzi lidských smyslů a nervové soustavy člověka (M. McLuhan). Mohou nás lákat úvahy o tom, že by tato technika mohla plnit roli umělé inteligence, tj. přebírat některé funkce „centrální nervové soustavy“ (CNS) globalizovaného systému kultury.

systemu (člověk-nástroj; člověk-stroj; automat) s jeho vnějším prostředím. Toto prostředí IT nejen respektuje, ale dokonce je využívá jako médium pro šíření sociokulturní informace.

I když vývoj IT v obou hlavních sférách její aplikace (produktivní i spotřební) směřuje k miniaturizaci a k transformaci jejího předmětného těla do různého fyzikálního prostředí, přestože tyto aplikace mohou zvýšit látkovou a energetickou šetrnost veškeré techniky, její *ekologický přínos je zatím minimální*. Také tato technika *podléhá skrytému predátorskému nastavení kultury*. Je produktem protipřírodně zaměřené vědy a pouze se vřazuje do už existujícího systému technosféry. Nemůže tedy nahradit klasickou biotickou a abiotickou techniku produktivní. Ještě předtím, než se IT prosadila, tradiční abiotická produktivní a spotřební technika spojenými silami část přirozené uspořádanosti Země poškodily.

Název „informační technika“ je ovšem *mírným eufemismem*. Toto sousloví naznačuje, že předmětné tělo i funkce informační techniky, které ve formě vzájemně spolupracujících osobních počítačů, sítě internetu a mobilních komunikačních technologií už dnes dosahují planetárních rozměrů, jsou poprvé v dějinách techniky orientovány žádoucím směrem: nikoli na přemáhání přírody a civilizační růst, ale *na získávání a zpracování informací, na lidský intelektuální rozvoj*. Vzniká proto iluze, že tato technika působí jako systém rychlého získávání, přenosu a sdílení lidských myšlenek.⁵

Abychom podstatě a roli informační a komunikační techniky lépe porozuměli, je užitečné zvolit alespoň dva komplementární přístupy: *Na jedné straně* je třeba stručně naznačit to, jak tato technika vyrůstá z vývojové linie abiotické techniky: *z linie nástroj, stroj, automatický systém*. *Na druhé straně* je nezbytné ukázat, jak informační technika navazuje na původní biotický způsob získávání, kódování a šíření sociokulturní informace: *na lidské smyslově neuronální poznání, myšlení, řeč a její zápis*. Nejprve k prvnímu problému.

Návaznost na vývoj abiotické techniky

Jako vysoce sofistikovaný prostředek pro dosažení samočinnosti abiotické techniky, která v instrumentální i mechanické podobě nutně zahrnovala lidskou spoluúčast, lze informační techniku považovat za pokračování (prodloužení) *abiotického technického vývoje*. Protože je s to nahradit některé řídicí funkce člověka v původním antropotechnickém systému, tj. komunikovat uvnitř systému převážně biotického (člověk-nástroj) i převážně abiotického (člověk-stroj), hodí se i pro komunikaci mezilidskou i pro komunikaci s jinými předmětnými

---

⁵ V souvislosti s horizontálním přenosem přirozené genetické informace mezi bakteriemi v biosféře F. Capra napsal: „Mikrobiologie nám tedy dává střízlivou lekci, že technologie jako genetické inženýrství a globální komunikační síť, které pokládáme za úspěch naší moderní civilizace, jsou planetární sítě bakterií již po miliardy let používány k regulaci života na Zemi.“ Capra, F. *Tkáň života. Nová syntéza mysli a hmoty*. Praha: Academia 2004, s. 208.

strukturami kultury. Hodí se k vnějšímu doplnění lidských kognitivních a smyslově neuronálních procesů.

Především je důležité vědět, že v omezené míře je „informační technikou“ každá skutečná technika, která je s to do přírodních struktur na čas vestavět (přenést) cizorodou sociokulturní informaci, tj. fyzicky *transformovat přírodní struktury na struktury kulturní*.⁶ A protože příroda je spontánní aktivitou „usměrňovanou“ jak přirozenými pravidly fyzikálními a chemickými (příroda neživá), tak přirozenou biotickou informací (příroda živá), je zřejmé, že pouze člověk nebo jiná člověkem orientovaná síla (přetvářející aktivita) mohou přírodě vnucovat odlišnou kulturní informaci.⁷ Poněkud jinak řečeno, je-li lidská mysl „pouhou nositelkou“ potenciální kulturní informace, pak teprve lidské bytostné síly mohou být – samy o sobě i spolu s technikou – předmětným vykonavatelem jejího obsahu. Mohou tuto informaci měnit na fyzické účelové působení na přírodu, *jsou s to přírodu transformovat na kulturu*.

Instrumentální i mechanické antropotechnické systémy, u nichž se předpokládala přímá lidská spoluúčast v technologickém cyklu, byly ještě řízeny lidskou vůlí. *Automatizovaná abiotická technika*, do jejíhož systému se vedle rámcové orientace nadřazeného kulturního systému podařilo konstrukčně vestavět i některé řídicí funkce člověka, je již plně *nastavena strukturní informací společenské duchovní kultury* (přírodní vědou).

Nejvyšší stupeň rozvoje abiotické techniky může tedy vznikat proto, že abiotická vývojová linie techniky se svým rozsahem a stupněm exploatace neživých přírodních sil přiblížila – i když umělým způsobem – analogickému rozsahu a stupni exploatace těchto sil samotným životem. Vyjádřeno jinak, informační společnost, charakteristická nejen automatizací výroby, obchodu a služeb, nýbrž i rychlým přenosem informací a jejich propojením do informačních sítí, spontánně *vzniká z objektivní logiky růstu a prostorového šíření kultury*. Vzniká z potřeby rozvíjet simultánně fungující technosféru.⁸

Proces rychlého rozvoje informační techniky souvisí s funkčním větvením abiotické linie techniky ve fázi automatizace, s objektivní tendencí planetární kultury k růstu a k silné

---

⁶ Tato transformace je dobře patrná u předmětů materiální kultury, ale částečně se týká i lidského organismu. Například nástroj aktivně působí nejen na pracovní předmět, nýbrž současně utváří i kompetence řemeslníka.

⁷ Toto násilné „informační“ vnucování, které je s to neživou přírodu přetvářet na společenskou materiální kulturu, bylo ve sféře života až dosud neúspěšné. Živé systémy, které integruje jejich vlastní vnitřní informace, se našťástí ani působením člověka, ani působením techniky informačně neproměňují. To co se prokazatelně působením techniky a kultury proměňuje, je ekosystémová uspořádanost biosféry, která není jištěna informačně a jež se projevuje poklesem biodiverzity – kulturou zaviněným vymíráním biologických druhů.

⁸ Jazykovým výrazem technosféra rozumíme planetární systém fungování, reprodukce a evoluce techniky (biotické i abiotické). Simultánně fungující globální technosféru tedy na jedné straně „zapíná“ a „vypíná“ východ a západ Slunce, jimž se spouští a zastavuje obvyklá denní aktivita lidí a dalších organismů ve směru od východu k západu, ale na druhé straně ji svým spojeným chodem (včetně chodu na prázdno) udržuje a integruje globální síť rozvodu (jakoby kulturního krevního oběhu) elektrické energie i nynější globální síť informační.

ekonomické a technologické integraci. Souvisí však i se vznikem a rozvojem teoretických disciplín systémového chápání světa, s rozvojem kybernetiky (teoretické i aplikované), *s novým pochopením pozemského fyzikálního prostředí* jako kosmické aktivity atomární a molekulární. A teprve takové okolnosti a změny v pojetí skutečnosti umožnily konstrukci digitální techniky informační, umožnily její intenzivní diferenciaci a specializaci i zatím největší možné přiblížení velikosti a komplexity technických prvků (mikroprocesorů) konstrukčním stavebním „prvkům“ pozemského života (živým buňkám).⁹

Posuzováno z hlediska kultury, lze říci, že informační technika dovršuje nejen proces abiotické automatizace produktivní sféry, ale že současně proniká i do oblasti neproduktivní: do oblasti lidské duševní práce, vzdělávání, zábavy i trávení volného času lidí. Tím že „doplňuje“ již existující informačně otevřenou abiotickou techniku i některé intelektuální funkce jinak informačně biologicky uzavřeného organismu člověka, *neruší a neomezuje* ani geneticky nastavenou *útočnou adaptivní strategii* lidského druhu, ani *skryté predátorské paradigma kultury*. Naopak, toto skryté paradigma svými aplikacemi posiluje. Pomáhá totiž rychleji zpředmětňovat silnou *kulturní protipřírodní intencionalitu*. Protože příroda je slabě integrovaným hostitelským systémem kultury, tj. systémem, který spontánně zpředmětňuje svou mírnou *přirozenou intencionalitu biofilní*, lze přírodě po jistou mez a po jistou dobu silnější kulturní intencionalitu (kulturní účely) vnucovat.

Vliv informační techniky na lidskou psychiku

Praktické osvojení a používání IT, jakkoli má řadu společných rysů s osvojením a používáním klasické techniky instrumentální a mechanické, se ovšem vyznačuje tím, že už na počátku svého rozmachu naráží na přirozené meze strukturně konzervativní lidské psychiky.

Co máme na mysli? Je rozšířeným názorem, že relativně jednoduché lidské praxi odpovídala také relativně jednoduchá forma lidských kognitivních procesů a komunikace s vnějším světem a že na složitější sociokulturní skutečnost bude lidská psychika reagovat vzestupem své vlastní složitosti. To je však z velké části jen naše přání.

Složitost vnějšího světa se u živých systémů přímo nepromítá do struktury jejich nervové soustavy. Proto také složitost kultury, která není jen výsledkem rozvoje abiotické techniky, nemůže přímo determinovat biologický nárůst objemu a funkcí (složitosti) centrální nervové

---

⁹ Víme, že slovo „přiblížení“ je v tomto kontextu odvážné. „Je třeba si uvědomit, že pro člověka-technologa je buňka zařízením přinejmenším neobvyklým, kterému se může spíše obdivovat než je chápat. Organismus tak ‚jednoduchý‘, jako je bakterie, se dělí každých dvacet minut. V této době bakterie produkuje bílkoviny rychlostí 1000 molekul za sekundu. Poněvadž jedna molekula bílkoviny se skládá přibližně z 1000 aminokyselin, z nichž každá musí být patřičně ‚umístěna‘ v prostoru a ‚zapadnout‘ do vznikající molekulární konfigurace, není to snadný úkol. Nejnižší odhad ukazuje, že bakterie vytváří nejméně 1000 bitů informace za sekundu“. Lem, S. *Summa technologiae*. Praha: Magnet-Press 1995, s. 261.

soustavy (CNS) průměrného člověka.¹⁰ Nervové soustavy živočišných druhů totiž přirozená evoluce nekonstruovala s primárním ohledem na stavbu vnějšího světa, ale *s ohledem na somatickou stavbu živočicha* – s ohledem na potřebu jeho přežití. Také proto jsou CNS živočichů rozdílně složité a na aktivní vnější prostředí reagují vysoce selektivně.

Člověk se nepochybně i komplexnímu kulturnímu prostředí v průběhu své ontogeneze intelektuálně přizpůsobuje, ale jeho CNS se v průběhu krátké kulturní evoluce strukturně měnit nemůže. Není-li emočně vtažen do příslušných intelektuálních činností, hloubka jejich myšlenkového pochopení může být malá, a paměťová stopa v mozku nemusí být trvalá. Biologické struktury lidské CNS jsou evolučně přizpůsobeny celému organismu člověka, jsou sladěny s emocemi a bez vynaložené námahy v procesu učení sofistikované kulturní prostředí ignorují. Nerozvíjejí se, zůstávají konstantní, nebo dokonce upadají.¹¹

Tento problém je zatím nedostatečně vyjasněn, ovšem jednu souvislost lze vyjádřit poměrně spolehlivě. Na rozdíl od komplexní a neprůhledné přírody, která fungovala i bez člověka a jež se našim předkům mohla občas jevit i jako nepřátelská, byly relativně jednoduché technologie lovecko-sběračské i pozdější technologie zemědělské nepoměrně *transparentnější*. Průměrný člověk byl do jejich fungování zapojen, musel se jimi fyzicky, myšlenkově i emocionálně zabývat, protože na nich existenčně závisel. Poznávání těchto procedur lidským biologickým aparátem bylo proto – na rozdíl od dnešního poznávání světa prostřednictvím internetu – podle M. Spitzera provázáno „kroky hlubšího zpracování“.¹²

Pro člověka *přehledný kulturní systém* (s ustálenými způsoby obživy, institucemi, regulativy a hodnotami) působil jistě jako nový mohutný *stimul lidského intelektuálního rozvoje*. Pomineme-li to, že kultura ze zorného pole člověka stále více vytlačovala málo transparentní přírodu, sběračské, zemědělské i řemeslné technologie mohly být předmětem lidského intelektuálního zájmu také proto, že jejich ovládnutí bylo jediným možným způsobem lidského přežití v kultuře. Takže po celé období první civilizační vlny¹³ (kterou symbolizují motyka a hák na kypření půdy) byly technická stagnace i *pomalý růst celkové*

---

¹⁰ Z pouhého objemu (hmotnosti) lidského mozku nemůžeme přímo usuzovat na jeho složitost a funkce. Například neandertálcí, druh člověka, který žil v Evropě spolu s námi kromaňonci prokazatelně několik desítek tisíc let, měli objem mozkovny větší, než je náš dnešní průměr, ale to nás ještě neopravňuje soudit, že byli „chytřejší“. Zdá se být pravděpodobné, že ještě nemluvili. „Řeč vyžaduje dokonalé mluvidlo. A skutečné mluvidlo se asi vytvořilo až u moderního člověka“. Beneš, J. *Homo sapiens sapiens*. Brno, UJEP 1990, s. 109.

¹¹ Na lapidárním příkladu ztráty lidské orientace v prostoru užíváním satelitního navigačního systému to ukazuje neurobiolog M. Spitzer. „Bylo by však naprosto mylné domnívat se, že by se s ním lidé naučili lépe navigovat. Právě naopak! Kdo má v autě satelitní navigační systém, ten se *nechá navigovat*, ovšem *sám* nenaviguje. Jeho schopnost prostorové orientace upadá.“ Spitzer, M. *Digitální demence*. Brno: Host 2014, s. 28.

¹² Spitzer, M. *Tamtéž*, s. 68.

¹³ Hledisko tří civilizačních vln přejímáme od A. Tofflera. Srovnej Toffler, A., Tofflerová, H. *Nová civilizace. Třetí vlna a její důsledky*. Praha: Dokořán 2001.

kulturní složitosti víceméně korelativní s analogicky pomalým růstem obecných kognitivních schopností průměrného člověka. Posledním výběžkem této dlouhé historické fáze průběžného korelativního vývoje struktury kultury s intelektuální strukturou obyčejného myšlení bylo patrně období evropského osvícenství, tj. začátek druhé civilizační vlny.¹⁴

Ještě jinak řečeno, průměrný člověk běžným biotickým i abiotickým technologiím (tj. klasickému zemědělství i většině řemesel) v podstatě až do průmyslové revoluce (po přiměřeném seznámení či zapracování) dostatečně rozuměl. V průběhu své ontogeneze, která úzce souvisela s produktivní aktivitou naprosté většiny populace, byl totiž s to intelektuálně vstřebávat organizační i technologickou složitost kultury své doby.

Dnes se ovšem situace mění a intelektuálně se znovu podobá počátkům lidské kultury. Zjišťujeme, pomineme-li záměrně nepoměr mezi rychle rostoucím rozsahem a složitostí kultury a ustálenou strukturou naší kromaňonské psychiky, že *pro průměrného člověka je zatím užitečné, aby předem rezignoval na intelektuální osvojení příliš složité a smysly přímo nepostižitelné fyzické podstaty informační techniky.* Ukazuje se jako výhodné, a nejlépe nás o tom přesvědčují malé děti, které se již do informační společnosti narodily, učit se empiricky, tj. neverbálně mechanicky, pouze interaktivnímu zkusnému ovládní: rychlému operativnímu rozhodování a „mačkání správných tlačítek“. A zejména to značnou část mladé populace provokuje k povrchnosti – obrazně řečeno – k intelektuálnímu lovectví a sběračství.¹⁵

Protože podobný pragmatický postoj dnes lidé zaujímají i ke komplexním strukturám kultury, které vznikají sukcesí, tj. k velkým společenským institucím a organizacím, formulujeme záměrně provokující tezi, že *dnešní organizačně složitá postindustriální společnost* (jejíž strukturu „nezjednodušuje“ ani všudypřítomné působení hromadných sdělovacích prostředků) *rozvoj obyčejného lidského poznání svou fyzickou podobou a působením nestimuluje.* Pozitivně jistě působí na rozvoj dílčích specializovaných forem poznání a nalézání efektivních procedur jak obelstívat kulturní struktury a síly.¹⁶ Máme-li však na mysli obecnou představu kulturního celku (např. rozsáhlého technologického procesu, města, kulturního regionu), zdá se, že je u průměrného člověka omezená jak mírou přímé praktické účasti na jeho fungování, tak mírou duševní účasti při jeho řízení a zpětnovazební

---

¹⁴ Možná že i proto bylo osvícenství tak jednoznačně optimistickou epochou; bylo prostoupeno vírou v překonávání předsudků, důvěrou v rozum a vědecké poznání, spjata s ideou vědeckého i sociálního pokroku.

¹⁵ „Náš nový masový vědec a akademik či student si libuje, jak je teď všechno pohodlně on-line a jak snadné je nahrabat si jako sena informaci na internetu.“ Čejka, M. *Alma Mater, vdova po duchu.* In: Host. Brno 2004, č. 8. Dodáváme, že pro vzdělávání nejsou ani tak důležité vlastní informace, ale cesta k jejich získávání a osvojování, s níž souvisí nejen struktura a trvalost získaného vědění, ale i schopnost rozpoznat váhu poznatku v jeho vztahu ke skutečnosti.

¹⁶ S touto skutečností jistě souvisí vysoká prestiž právního vzdělání a role právníků v dnešní společnosti.

kontrole. Nadosobní celek systému, v jehož rámci člověk působí, je jen těžko postižitelný myslí většiny průměrných jednotlivců.

Civilizační paradox

Dnešní kultura je svou organizační a technologickou složitostí pro většinu lidí stále méně průhledná. Vzniká proto zvláštní civilizační paradox: analogicky jako kdysi komplexnost původní přírody nemohla přímo podnítit racionální pochopení světa u našich předků, nemusí ani dnešní sofistikovaná kultura průměrnou populaci intelektuálně stimulovat.¹⁷

Důkladnější vysvětlení je sice obtížné, ale znovu se nabízí souvislost s fyzickou i psychickou účastí člověka v instrumentálním či mechanickém technologickém cyklu. Tradiční abiotická produktivní technika (člověk-nástroj, člověk-stroj) jako z části umělý funkční systém, který primárně působil na smyslově vnímatelné struktury vnějšího světa, potřebovala pro své fungování přímou účast živého člověka v pracovním cyklu. Tato technika tedy do produktivního procesu vtahovala lidské tělo i lidskou mysl. Musela být nejen energeticky, motoricky a informačně doplňována živým člověkem, ale byla také pod neustálou zpětnovazební kontrolou člověka-řemeslníka či obsluhy stroje.

Miniaturizovaná a vysoce specializovaná technika informační, která je s to člověku zprostředkovat dříve nedostupné poznatky, či zajistit zpětnovazební kontrolu plně automatizovaného technologického procesu, bezprostřední fyzickou a psychickou účast člověka na fungování svého těla neumožňuje. Přijala totiž lákavou kulturní objednávku zkracovat vzdálenost i čas a po vzoru živé pozemské přírody zajišťuje *sociokulturní simultánnost teritoriálně odlehle lidské aktivity*. Takže pouze svou nepodstatnou viditelnou tělesností, svým fyzickým makroskopickým obalem, rozměrem a vzhledem, kterým je přítomna na stolech v našich podnicích, kancelářích, úřadech, školách i bytech, nezáměrně působí na fenotyp lidského organismu.¹⁸

Ale ani každodenní používání IT neprovokuje lidskou mysl k intelektuální aktivitě, tázání a snaze pochopit její skrytou technologickou podstatu. Neprovokuje však ani snahu pochopit

---

¹⁷ Je zajímavé, že historicky prvním způsob intelektuální stimulace poznávání světa byly teoretické abstrakce řecké vědy a filosofie. Jak se dnes ukazuje, byly to však abstrakce redukcionistické a svou povahou ryze technologické. Nebyly to abstrakce přírodní aktivity a uspořádanosti adekvátní, abstrakce vhodné pro úctu a pochopení přírody jako hostitelského prostředí člověka a kultury.

¹⁸ Ale i toto působení je sociokulturně významné, nabylo povahy jemného technologického útlaku. Vedle alkoholu, nikotinu a drog se objevuje právě ta nebezpečná závislost lidí na počítačích a internetu. K obrazovkám počítačů jsou dnes připoutány i malé děti, právě tak jako úředníci, vědci i učitelé vysokých škol. Na katedrách vysokých škol se přestalo diskutovat o věcných problémech. Po příchodu do pracovny, podobně jako kdysi v továrně či dílně, se nejprve zapíná stroj, osobní počítač. Ale ten zatím primárně neslouží k prohlížení jinak nedostupných textů fyzicky vzdálených knih, nýbrž hlavně pro sběr informací ze sítě internet, k vyřizování nevyžádané pošty, k přijímání administrativních příkazů, a často jen k formálnímu vykazování vlastní práce pro nadřízené instance.

právě tak skrytou povahu dnešní spotřební a informační společnosti. „Před pěti lety zaznamenali lékaři v Jižní Koreji, vysoce moderním industrializovaném státě, který se v oblasti informační techniky nachází na světové špičce, že u mladých dospělých se stále častěji vyskytují poruchy paměti, pozornosti a soustředění, jakož i emocionální zploštění a celková otupělost. Nazvali to syndromem digitální demence.“¹⁹

Návaznost na vývoj lidské řeči, poznání a myšlení

V této druhé linii návaznosti informační techniky na předcházející kulturní vývoj – na souvislost s lidskou intelektuální aktivitou – musíme pro správné pochopení ontické podstaty IT docenit fakt, že tato technika se svými funkcemi vřazuje také do kulturně fundamentální linie techniky biotické. Přiřazuje se k zatím nedocenenému *biotickému rozpoznávání, kódování, předávání a využívání aktuální informace o vnějším světě*. Vstupuje do smyslové aktivity člověka, do jeho vidění a naslouchání, *do fonetické řeči i do způsobu jejího šíření včetně jazykového zápisu*. Navazuje na biotickou technologii řeči a alfabetského písma, na mechanickou technologii knihtisku, na elektrotechnickou technologii telegrafu, telefonu, filmu, rádia a televize. V polovině minulého století začíná sice neohrabanými konstrukcemi elektronických sálových počítačů, ale své nynější vrcholové úrovně dosahuje v počítačích stolních a přenosných, které jsou polyfunkční, stále menší a rychlejší a jež mohou být propojeny do planetárních sítí.

Připomeňme si, že člověk je jediným živým tvorem, kterému se podařilo (pochopitelně pod tlakem vnějších podmínek a prostřednictvím kulturního systému) *pouze strukturami svého organismu rozpoznat, zakódovat a efektivně šířit neuronální informaci*. Ale nejen to, jako jediný živočich dokázal tuto informaci *využít onticky konstitutivním způsobem*. Teprve vznik postindustriální společnosti a globální ekologické krize částečně odhaluje, o jak velkou událost v dějinách Země se jednalo. Kdybychom se kdysi za nám neznámých okolností nenaučili účelově svět poznávat, mluvit, logicky myslet, a později i psát a číst, nevznikla by dnešní kultura zahrnující informační techniku. Takže právě v této přehlížené biotické linii dosud *tajemného volního ovládnání potenciálně polyfunkčních lidských bytostných sil* má informační technika svou sice nepravou, ale dlouhou a málo známou minulost. Ta je ale bohužel natolik nezřetelná a srostlá s vývojem společenské duchovní i materiální kultury, že ji lze rekonstruovat jen s obtížemi a velmi přibližně.

Původ lidské řeči

---

¹⁹ Spitzer, M. *Digitální demence ...* s. 10.

Vznik řeči jako jedinečného biotického způsobu kódování a artikulace smyslově neuronální informace, zůstává stále nejasný. Spolehlivě nevíme, v jaké fázi lidské fylogeneze se objevila článkovaná řeč. Opatrně to proto formulujeme tak, že lidská řeč vzniká spolu se vznikem kultury. Zjišťujeme, že řeč není pouze přirozeným, nýbrž především *sociokulturním produktem*. Jako výsledek nové „nebiologické“ kulturní potřeby vznikala na jedné straně *geneticky podmíněnými anatomickými změnami* lidského organismu,²⁰ a na druhé straně – pokud jde o vlastní podobu jazyka – *procesem spontánní informačně nepředepsané lidské intelektuální aktivity, procesem jedinečné kulturní sukcese*. Dokonalost a nedostižnost této kulturní kreativity tu ovšem můžeme jen konstatovat.

Lidé tedy mohli již na počátku kultury, tj. dávno před vznikem informační techniky, etnickým jazykem (řečí) nejen komunikovat, tj. předávat poznatky, pocity a své vnitřní stavy vzájemně mezi sebou v rovině horizontální i vertikální, nýbrž také z prostředí získanou informaci sociálně a technologicky využívat.²¹ Tato informace se samovolně ukládala do jejich přirozené neuronální paměti, která současně vytvářela i rozptýlenou paměť kulturní – *aktivní sociokulturní genom*. Pomocí smyslově neuronálního poznání, myšlení a řeči (tzv. třetím čtením skutečnosti) bylo možné z vnějšího prostředí *vysávat informaci*, kterou do něj ve formě přirozené uspořádanosti vestavěla evoluce.²²

Protože hláskovaná řeč patrně vznikala dlouho, tj. plně se rozvinula až u anatomicky moderního člověka, můžeme v souladu s archeologickými nálezy předpokládat, že souběžně s procesem jejího formování probíhal také rozvoj jemných čepelových nástrojů a výtvarného umění: skalních maleb, rytin a umělecky zdobených předmětů. Zdá se být proto logické, že první historické formy zápisu řeči byly blízké uměleckému symbolickému vyjádření. Obrázkové i znakové písmo, které předcházelo dnešnímu fonetickému záznamu řeči (v němž sémanticky neutrální písmena odpovídají sémanticky neutrálním zvukům), bylo ovšem vysoce konzervativním prvkem tehdejších starých kultur: komplikovalo např. překlady do

---

²⁰ Mezi důležité podmínky řeči patří nejen v genomu obsažený program (N. Chomski), který rámcově determinuje existenci a funkci Brockova a Wernickova centra v korové oblasti lidského mozku (včetně procesu osvojování řeči v průběhu ontogeneze), ale také zvláštní anatomické poměry v hrdle současného člověka. „Protože lidé jsou vzpřímení tvorové, svírá jejich jícen a průdušnice s podélnou osou dutiny ústní přibližně pravý úhel. Touto šťastnou kombinací se dostal hrtan s hlasivkami blízko k dutině ústní a tím i ke kořenu jazyka. Lidoopi nejsou vzpřímení, jen polovzpřímení... Zdá se, že to bylo vzdálení hrtanu od kořene jazyka, jež je (a patrně i pozdější neandertálce – pozn. J. Š.) odsoudilo k samohláskové „němosti““. Beneš, J. *Homo sapiens sapiens...*, s. 109.

²¹ Teprve s odstupem času si uvědomujeme, že vznikem řeči započala fáze radikální transformace bohatosti lidského somatického projevu, kterým naši předkové vyjadřovali své vnitřní stavy i informace o vnějším prostředí, na sémanticky neutrální zvuky a písmena. Tato fáze extrémní psychosomatické redukce, která dnes lidstvo nepochybně frustruje, bohužel (i přes občasné protesty revoltující mládeže) dále pokračuje.

²² Existují vlivní autoři, kteří ovšem objektivitu informace popírají. F. Capra cituje Batesonův názor, že neexistuje objektivní informace ani objektivní poznání a že „...informace spočívá v rozdílech, které jsou vnímány.“ (Bateson, G. *Mind and Nature*. New York, Dutton 1979.) Srovnej Capra, F. *Tkáň života...*, s. 271.

jiných jazyků. „Všechny abecedy – píše M. McLuhan – kterých se užívá v západním světě, od ruské až k baskické, od Portugalska až po Peru, jsou deriváty řecko-římských písmen. Jejich jedinečné oddělování zraku a sluchu od sémantického a verbálního obsahu z nich učinilo mimořádně radikální technologii překladu a homogenizace kultur.“²³

Druhotné technické kódování

Komplexní lidská mysl, která má nejen biotický neuronální základ, ale i analogovou biotickou formu, nemůže být s digitální abiotickou informační technikou bezprostředně slučitelná.²⁴ Mozek se v průběhu individuálního života neustále vyvíjí, pozměňuje svou „softwarovou“ strukturu v závislosti na vynaložené námaze a hloubce procesu učení. V tomto smyslu vzdáleně připomíná pohybový aparát vrcholového sportovce. Počítač tuto schopnost postrádá, jeho umělá deterministická konstrukce slepě podléhá jen plíživé entropizaci. Samovolně se neobnovuje, neučí se a může snadno selhat.

Mluvená i psaná řeč jako vnější projevy lidského poznávání, kódování a interpretace světa (sociokulturní informace), se však může stát *hlavním předmětem působení informační techniky*. Abiotická informační technika totiž dokáže živou lidskou řeč, která představuje z prostředí získanou a bioticky zakódovanou sociokulturní informaci, *kódovat druhotně*, může ji digitálně zapisovat, ukládat, zesilovat, přenášet i reprodukovat.²⁵ Sama o sobě (tj. např. po zániku člověka jako druhu) by ovšem ani vysoce vyspělá informační technika nemohla informaci ze struktur vnějšího světa „získávat a využívat“, tj. nemohla by vytvořit „*čtvrté čtení přírody*“, aniž by se nestala „informačním subsystémem“ nějakého „nadkulturního“ systému. Ten, pokud by vznikl, by patrně musel parazitovat na přírodě i kultuře.²⁶ Zdá se však, že je to utopie a že bez subjektivitou nadaného tvůrce by takový systém postrádal jakýkoli smysl své existence.

Dnešní příklon mladší populace k elektronické formě komunikace, tj. k vyhledávání informací na internetu, k předávání krátkých zpráv mobilními telefony atp., snižuje potřebu

---

²³ McLuhan, M.: *Jak rozumět médiím. Extenze člověka*. Praha, Odeon 1991, s. 90. „Pouze fonetická písmena mohla být použita k překladu – i když hrubému – zvuků kteréhokoli jazyka do jediného vizuálního kódu.“ *Tamtéž*, s. 90.

²⁴ „Nedávný vývoj v kognitivní vědě jasně ukazuje, že lidská inteligence je zcela odlišná od inteligence stroje, tedy od ‚umělé‘ inteligence. Nervový systém člověka nezpracovává žádné informace (ve smyslu diskretních prvků, které existují vně těla připraveny pro použití poznávacím systémem), ale odpovídá na podněty prostředí neustálou modulací své struktury.“ Capra, F.: *Tkáň života...*, s. 72.

²⁵ V souvislosti s další miniaturizací informační techniky se sice rýsuje možnost umělých implantátů do lidského organismu, ale spolu s tím i problém společenského zneužívání této formy technického pokroku.

²⁶ Metaforou „tří čtení“, kterou se zabýváme v jiné práci, se pokoušíme vyjádřit problém získávání informace z vnějšího světa, a to jak živými systémy, tak systémem kulturním. Schematicky řečeno, „prvním čtením“ označujeme získávání genetické informace ve fylogenezi, „druhým čtením“ získávání informace v ontogenezi živočichů s CNS, „třetím čtením“ získávání jazykově zakódované sociokulturní informace kulturním systémem (poznávajícími lidmi).

namáhavé četby, zápisků a studia časově náročné teoretické i krásné literatury. Vede proto k rychlému povrchovému poznávání, které lidský mozek, pro malou hloubku podnětů ke zpracování, nemůže kultivovat. „Přečíst slovo nebo ho dokonce přepsat, abych se jím přitom musel myšlenkově zabývat (bez jakéhokoli klikání), by byly kroky hlubšího zpracování, jež elektronická média oslabují, nebo dokonce úplně odstraňují.“²⁷ Dnešní média tedy snižují potřebu nejen „tvůrčího čtení, ale i tvůrčího psaní“.²⁸

Živá generační paměť (aktivní sociokulturní genom), kterou účelově selektovaná mediální nabídka nutně deformuje a ochuzuje, se proto odpojuje od kdysi přímého zpětnovazebního vztahu s pamětí neživou (s pasivním sociokulturním genomem). Ale protože tu nejde jen o paměť vestavěnou v technice a v materiální kultuře, nýbrž také o paměť zapsanou v knihách a dokumentech duchovní kultury, vznikají tím vážné problémy pro život lidí i rozvoj kultury.

Mladá průměrná populace, která už prošla školou po zavedení počítačů, ale nemá zkušenost z produktivního ani širšího společenského procesu, postrádá *schopnost důvěrně rozumět přírodě i dnešní kultuře*. Používání počítačů ve škole přímou životní zkušenost žáků ani roli pedagogů nenahrazuje. M. Spitzer v této souvislosti napsal: „Dodnes skutečně neexistuje žádná nezávislá studie, která by nepochybně dokazovala, že pouhým zavedením počítačů a monitorů do tříd se učení stává efektivnějším.“²⁹

Dnes už občas kritizovaný přínos technického pokroku v oblasti materiální zřetelně koreluje s jeho negativním působením v oblasti duchovní. I když pasivní sociokulturní genom v důsledku dělby práce ve vědě plynule přirůstá, lidé, *kteří nečtou odbornou literaturu, ani se aktivně nepodílejí na životě společnosti, mohou sice žít v blahobytu a netrpět nedostatkem informací, ale duchovně mohou stagnovat*: schopnost tvůrčího myšlení ani informační bohatství duchovní kultury si totiž (ve formě osobnostně integrovaného vědění) nelze osvojit bez dlouhé a namáhavé práce. Na tento přehlížený problém již v první polovině minulého století zajímavě upozornil Ortega y Gasset. „Mysl ve svém rozletu málokdy narazí na odpor. Proto je pro intelektuála tak důležité potýkat se s hmotnými předměty a v zacházení s nimi se naučit zdrženlivé kázni. Tělesa byla učiteli ducha, tak jako kentaur Cheiron byl učitelem Řeků. Bez věcí, které jsou vidět a jichž se dotýkáme, by předpokládaný duch nebyl ničím víc než demencí“.³⁰

---

²⁷ Spitzer, M. *Digitální demence* ..., s. 66.

²⁸ Metodám tvůrčího psaní se již na filosofických fakultách vysokých škol věnuje pedagogická pozornost. Způsoby tvůrčího čtení se ale zatím neučí. Tvůrčí psaní do jisté míry rozvíjelo kdysi rozšířené dopisování mezi přáteli a příbuznými. Zdá se však, že odklon od tradičního dopisování kazí jazykový projev dnešní mladé generace právě tak jako krátké SMS, počítačové hry a nadměrné sledování plytké televizní zábavy.

²⁹ Spitzer, M. *Digitální demence* ..., s. 78.

³⁰ Ortega y Gasset, J. *Úvaha o technice a jiné eseje o vědě a filosofii*. Praha: Oikúmené. 2011, s. 69.

Člověk a informační technika

Vzhledem k širokému spektru vlivů informační techniky na globalizovanou kulturu, se pokusíme naznačit její účinek pouze na *průměrného člověka, tj. na potřebu obecného filosofického pochopení světa dnešní veřejnosti.*

Můžeme dnes s klidným svědomím říci, že informační technika svým působením kultivuje a světonázorově rozvíjí člověka? Zatím se zdá, že do živé společenské paměti (do aktivního sociokulturního genomu) vstupuje spíše rušivě. Informace, které rozšiřuje prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků, jsou povrchové a podléhají komerčním zřetelům; obliba chytrých mobilních telefonů a přenosných počítačů je založena na přirozené zvědavosti a schopnosti člověka neustále informace přijímat a zapomínat.³¹

Vidíme, že informační techniku dnes rafinovaně zneužívají masové sdělovací prostředky. Namísto toho, aby v globální ekologicky ohrožené kultuře veřejnost filosoficky a občansky vzdělávaly, aby lidské myšlení provokovaly k pochopení širších otázek pozemského života i konfliktu kultury s přírodou, *působí dezinformačně.* Rozšiřují zdánlivě neutrální, a proto pseudoreálný obraz politických událostí, reklamy, sportovních úspěchů, zábavy, havárií, válečných hrůz a zločinů. S ohledem na sledovanost kalkulují s pasivní účastí diváků a čtenářů, záměrně nebudují (ba přímo potlačují) dnes už nezbytné *ontologické minimum* občanského filosofického pochopení světa: *jeho složku kritickou a kulturně sebezáchovnou.* Snad i proto se za rychlým vědeckotechnickým pokrokem a pustošením přírody kulturou výrazně *opozďují nejen reflexe společenských věd, ale i celková světonázorová vzdělanost lidí.* Snižuje se tím lidská schopnost hájit zájmy své mateřské planety, vytvářet politickou vůli pro biofilní transformaci nynější protipřírodní kultury.³²

Při osvojování nového ontologického minima se tedy dnešní veřejnost nemůže spoléhat na pomoc nejmocnějšího sdělovacího prostředku – *televize.* Dnešní televize zastupuje zájmy bohatých, je úzce spjata s reklamou a zábavou, a proto svým působením dále *prohlubuje odcizení člověka jeho původnímu přirozenému prostředí.* A protože lidé dnes žijí hlavně ve městech, tj. nepracují ani v zemědělství, ani v řemesle, jen minimálně se setkávají

---

³¹ Masové sdělovací prostředky na jedné straně vyvolávají zvláštní infantilizaci dospělých, ale na druhé straně také předčasnou a nebezpečnou dospělost sociálně nezralé mládeže. „Sledováním televize nabýváme dojmu, že toho víme čím dál víc, ale zatím je tomu přesně naopak – víme čím dál méně.“ Mander, J. *Čtyři důvody pro zrušení televize.* Brno: Doplněk 2000, s. 337.

³² „Televize 50. let chtěla být kulturní a používala svůj monopol k tomu, aby všem vnucovala produkty s kulturními nároky (dokumenty, adaptace klasických literárních děl, kulturní debaty atd.) a formovala tak vkus široké veřejnosti; televize 90. let se snaží o jeho využívání a o podbízení se tomuto vkusu, aby zasáhla co nejširší publikum, tím, že nabízí divákům primitivní produkty, jejichž paradigmatickým je talkshow, realityshow – realistické výseky ze života, exhibicionismus (jako jsou televizní soutěže, v nichž lidé hoří touhou účinkovat i jako pouzí diváci, jen aby dosáhli okamžiku zviditelnění)“ Bourdieu, P. *O televizi.* Brno: Doplněk 2002, s. 45.

s blahodárným fyzickým působením živé a neživé přírody na svůj organismus (i na své vlastní děti). Samovolným fungováním kulturního systému, jehož expanzi na úkor přírody nezkušují ani společenské vědy, ani filosofie, může tak u průměrného člověka *vznikat nekritická „adaptace“ na kulturu, na její skrytou predátorskou orientaci.*³³

Máme-li však uchovat obyvatelnost Země a zabránit excesům lidského chování uvnitř kultury, musíme uznat obě dnes známé formativní citové vazby dětí, které ovlivňují jejich ontogenezi: *za první* význam pevné citové vazby dítěte k vlastní rodině – zejména k matce; *za druhé* formativní citový vliv přírody a přehledné lidské komunity („druhé a třetí matky“ každého duševně zdravého člověka).³⁴

Vliv na pochopení světa

Nekriticky přijímaná skutečnost, že nynější liberálně tržní ekonomiky musejí být ve velkém rozsahu řízeny neviditelnou rukou trhu, která je vede k růstu, spontánně je integruje a optimalizuje v rámci predátorského duchovního paradigmatu, působí ve světonázorové oblasti negativně. Kromě jiného zakrývá tři důležité věci. *Za první fakt*, že už lokální zemědělské kultury byly nastaveny pro nás lidi aktuálně výhodným, ale bohužel potenciálně nebezpečným směrem – často jen na krátkozrakou druhově sobeckou představbu přirozeného prostředí. *Za druhé fakt*, že predátorská optimalizace globálního kulturního systému, která citlivě reaguje na zhoršení či zlepšení podmínek ekonomického podnikání v konkrétní zemi, téměř vůbec nereaguje ani na zhoršování místního životního prostředí, ani na závažné změny v oblasti chudoby, zdraví a lidské důstojnosti. *Za třetí fakt*, že globalizace v nynější formě hédonistické spotřební kultury zemí technicky vyspělých nemůže směřovat k osvobození a kultivaci všech lidí. Zdá se, že vzhledem k populačnímu vývoji, omezeným zdrojům růstu kultury i možnostem samovolné likvidace kulturního odpadu povede jen k *osvobození menší části lidstva*: především lidí bohatých a veřejností nevolených komunit nadnárodních korporací technologické exploatace Země. Vidíme, že dále pokračuje šíření abiotické spotřební techniky, která příštím pokolením lidí Zemi svými reprodukčními a provozními nároky nenapravitelně zpusťší.³⁵

³³ „V tomto smyslu televize dále prohlubuje stav, jenž započal s vytvořením umělého prostředí. Již teď jsme odříznuti od většiny nezprostředkovaných zkušeností s naší planetou.“ Mander, J. *Čtyři důvody...*, s. 259.

³⁴ Jerry Mander v souvislosti s kritikou nadměrného sledování televize dnešními malými dětmi cituje názor herce Roberta Keeshana: „V době, kterou trávíte před televizní obrazovkou, nemůžete dělat jiné věci. Dítě ve věku tří čtyř let je v období nejmohutnějšího citového vývoje. A my jako lidé se rozvíjíme jen tehdy, když prožíváme skutečné zážitky, zážitky ze života: povídáme si s mámou, dotýkáme se táty, chodíme na různá místa...“ Mander, J. *Čtyři důvody...*, s. 259.

³⁵ Také v této situaci nám nepomůže televize. Podle J. Mandera je televize „...ze své podstaty mnohem účinnější a působivější médium pro reklamu než pro sdělování informací, v nichž hraje roli jakákoli životní síla: lidské pocity, vzájemné působení člověka s člověkem, přirozené životní prostředí nebo způsob myšlení či bytí.“ Mander, J. *Tamtéž*, s. 279.

Proto také musíme upozornit na nebezpečí, které lidstvu hrozí ze spontánního růstu kulturního systému, v němž by chybělo přiměřené intelektuální pochopení světa. Vzhledem ke schopnosti přirozené animální adaptace na vnější svět můžeme my lidé také vysoce složité kulturní výtvoř (i když jsou naším dílem) využívat i poznávat pouze neverbálně. Zůstala nám totiž schopnost přijímat je jako součásti širšího vnějšího prostředí. Ale tento způsob percepce, který v dnešní globalizované kultuře rozšiřuje také informační technika, je z dlouhodobého hlediska nebezpečný.

Předmětná složka kulturního systému, tak jak je zatím duchovně nastavena, v důsledku hospodářsky výhodné aplikace dílčího vědění a prosazování úzkých fiskálních zájmů stále rychleji roste a prostorově expanduje. Spolu s fenoménem redukovaného mělkého učení při práci s počítači se však mezi mladými lidmi rozšiřuje nejen plíživá digitální demence, ale i *pokleslá ontologie všedního dne*. Prosazuje se falešná ontologická představa světa, jež odráží jen empirickou podobu nynějšího konzumního systému. Lidstvo, které se nečekaně ocitá tváří v tvář možnosti svého zániku, se stále více spoléhá na neexistující mechanismy své vlastní záchrany. Předává ekologicky ohroženou kulturu do rukou trhu, nevolených korporací, bankovních institucí a dalších regulativů společenské spontánnosti. Praktické řešení konfliktu kultury s přírodou ovšem vyžaduje nejen vysokou teorii (ontologické pochopení podstaty globálního konfliktu), ale také aktivní účast veřejnosti. Vyžaduje *osvojení světonázorového minima společenskou většinou*.

Mladí a staří

S tím však souvisí ještě jeden málo známý problém. Proč dnes mohou mladí lidé, kteří mají minimální osobní zkušenost se světem, učit lidi dospělé a staré, kteří se snad pouze obávají symbolických procedur a virtuální reality? Proč se tak rychle znehodnocuje kvalifikace, kterou člověk získával v průběhu dospívání a vzdělávání v mladém věku? Proč má část dnešní mladé generace až k agresi zvýšené sebevědomí?

Již jsme uvedli, že člověk jako druh ke své existenci potřebuje dvě odlišná prostředí – *přírodu i kulturu*. Kdyby se mu kdysi nepodařilo kulturu vytvořit, patrně by zůstal součástí přirozených ekosystémů dnešní rovníkové východní Afriky. I dnes je sice bytostí přírodní, ale jeho konzervativní přirozenost mu nebrání, aby vytvářel vysoce sofistikovanou informační společnost. Proces kulturního vývoje se však vyznačuje i tím, že sociokulturní informace, kterou produkuje evoluce kulturního systému, se může zapisovat i na úrovni CNS člověka, neboť je ukládána v jiné paměťové struktuře, než v jaké je uložen lidský genom.³⁶

---

³⁶ Důvod přísného oddělení dvou různých paměťových struktur u živočichů – genetické a neuronální paměti – má patrně hluboký biologický smysl. Není totiž žádoucí, ale ani biologicky možné, aby se zkušenost konkrétního

Obě prostředí (přirozené i umělé), do nichž se člověk jako dítě narodí, si biologicky osvojuje jako jedno předem dané a nerozdělené vnější prostředí. Na toto prostředí se také fyzicky i psychicky adaptuje. Živá i neživá pozemská příroda, tj. přirozené prostředí, které se vyvíjelo velice pomalu, byla velmi dlouho důležitou „konstantou“ standardního osobnostního rozvoje člověka. Byla tím, co lidský konzervativní genom v ontogenezi „očekával“, a s čím se také velice pomalu proměňoval. Osobnostně konstitutivní vliv kultury v lidské ontogenezi tradičně zastupovaly – pomineme-li nepříliš rozvinutou materiální kulturu uvnitř lidských sídel – *rodina, společenství a živá duchovní tradice* (aktivní sociokulturní genom). Dnes se naopak stále více prosazuje *kulturní tradice „mrtvá“*, tj. ona část duchovní kultury, která se zpředmětnila v kulturním systému a jež je současně zapsána v umělé společenské paměti, kterou lidé ve své většině neznají: v *pasivním sociokulturním genomu*. Také proto si dnešní mladí lidé složitý kulturní systém včetně informační techniky osvojují jako každou jinou realitu, tj. povrchově, rychle a neverbálně, bez hlubší kritické reflexe.

Hlavní rozdíl v odlišném způsobu osvojování světa dětmi a dospělými však spočívá v tom, že dětský mozek je jiný než mozek dospělých a že v dospělosti se lidé učí jinak, než se učili ve svém mládí.³⁷ Dnešní děti se v důsledku průniku informační spotřební techniky do většiny škol a domácností mohou rychle neverbálně adaptovat (často ještě před tím, než se naučí číst a psát) na obsluhu nejnovějších informačních pomůcek (internetu, počítačů, konzol, mobilních telefonů, tabletů atp.). Již v útlém věku zvládají obslužné procedury formou hry i „metodou zkoušky a omylu“.³⁸ I když obvykle nemají analogickou příležitost neverbálně se adaptovat na krajinu, volně žijící či domestikovaná zvířata, osvojit si základy zemědělství a řemesel, pochopit hlavní struktury přírodního i kulturního prostředí, bezděčně dosáhly „kvalifikace“, která je zmocňuje učit své prarodiče. Ti totiž vyrůstali v jiné struktuře vnějších vlivů, v níž zpravidla chyběly zpředmětněné osobnostně konstitutivní podněty kulturní povahy (složitější předměty, hračky, odborné knihy), ale nikoli živá kulturní tradice a silné osobnostně konstitutivní podněty přirozeného venkovního prostředí.

---

individua, která se získává v průběhu jeho ontogeneze, zapisovala do genomu. Operativní, málo objektivní a nespojitou individuální neuronální paměť dokázal však člověk v průběhu kulturní evoluce přeměnit na značně objektivní, spojitý a samovolně se rozvíjející genom kultury.

³⁷ „Dítě se učí nové obsahy tak, že (ve svém mozku, pozn. J. Š.) utváří stopy a z nich vnitřní struktury; naproti tomu dospělý se učí tak, že se vrací k již hotovým strukturám a propojuje je. Učení tedy není u dítěte stejné jako u dospělého. Děti si vytvářejí nové struktury; dospělí využívají stávajících struktur a mění je“. Spitzer, M. *Digitální demence ...*, s. 146

³⁸ Tím se jakoby zmocňují poznatků, které si intelektuálně neosvojily, a které proto „nevlastní“. Snadno se tak zmocňují vědění, které je konstrukčně vestavěno v informační technice a pro příslušníky starší generace je méně dostupné.

Prarodiče dnešních městských dětí se ovšem v důsledku života či častého pobytu na venkově setkávali se zvířaty, volnou přírodou a s procedurami klasické zemědělské technologie. V dětském věku sice nemohli učit lidi staré a zkušené, ale přímým prožitkem přírody i transparentní kultury se analogicky zmocňovali přirozené i kulturní informace, která ve formě vtištění (tj. imprintingu jako nejtrvalejší formy neuronální analogové paměti) pomohla zformovat jejich hodnoty, zdravý úsudek i psychicky normální osobnost.

Technika, která po několik století rozšiřovala lidské fyzické i psychické možnosti a s níž lidstvo spojovalo naději na důstojný duchovní život v blahobytu a pohodlí, se v predátorském duchovním paradigmatu svým spontánním vývojem *ocitá v bodě obratu*. Ve formě energeticky i látkově náročné techniky spotřební – zejména hromadného automobilismu – bezprecedentním způsobem *pustoší Zemi*. Ve formě energeticky i látkově úsporné techniky informační šíří plytké znalosti, mediální závislost a *mladou generaci plíživě připravuje o rozum*.

Teoretické abstrakce fyziky, geometrie a matematiky stály v Řecku u zrodu predátorského duchovního paradigmatu. Jeho negativní vliv se však plně projevil až o dvě tisíciletí později. Novověké spojení fyziky s kdysi pomalým technickým vývojem přineslo však nejen vysokou produktivitu lidské práce a nebývalou expanzi technické spotřební kultury. Bohužel přineslo i *zkázu přirozeného prostředí planety a podmínky nepříznivé pro lidské biologické zdraví*. Také proto se nám zdá, že dominance fyziky a přírodě nepřiměřených mechanistických pojmů pro pochopení světa už skončila. Ale tak nečekaně kruté selhání poslední etapy vývoje abiotické techniky – *informační technikou vyvolanou digitální demenci u mladé populace – rozhodně nikdo nečekal*.

Je proto pozoruhodné, že tuto skrytou souvislost teoretické povahy fyziky s povahou člověka a kultury vytyčil už Ortega y Gasset. „Nemůže nám být lhostejné, co se stane s fyzikou. Ať už je nebo není poznáním, ať je jím v tom či onom smyslu, je neoddiskutovatelné, že vytvořila div Západu. Jestliže je sporná, platí to o celé evropské kultuře až ke kořenům.“³⁹

Nezbytnost globální biofilní orientace kultury včetně techniky bychom nevyjádřili lépe, než to učinil J. Mander: „Domníváme se, že žijeme v demokracii, protože čas od času smíme volit mezi kandidáty do zastupitelských orgánů. Ale výběr poslanců nebo prezidenta má jen nepatrný význam ve srovnání s naší nemožností rozhodovat o technických vynálezech, jež ovlivňují způsob naší existence víc, než kdy může ovlivnit jednotlivý politik. Bez získání

---

³⁹ Ortega y Gasset, J. *Úvaha o technice ...*, s. 113.

kontroly nad technickým vývojem jsou všechny představy o demokracii jen pouhopouhou fraškou.⁴⁰

---

⁴⁰ Mander, J. *Čtyři důvody...*, s. 340.